FITRAT
(yaradılış)

Fa-Tı-Ra harflerinden oluşan fatr ve bunun dişilik Tâ'sı eklenerek elde edilen isim-mastarı fıtrat, Arap dili lügatlerinde şu anlamlara gelmektedir:

Uzunlamasına yarmak, memeden parmakla süt sağmak, hamuru mayalandırmadan pişirmek, deriyi tabaklamadan işlemek, zuhur (çıkış, fışkırış), hayvanın azı dişi bitmek, yaratmak, örneği olmayan bir şeyi vücuda getirmek...

Lügatler, fatr'ın yarmak, fışkırmak, açılıp saçılmak, yaratmak anlamlarının en dikkat çeken anlamlar olduğunu da göstermektedir. Arap dilinin, özellikle Kur'ansal edebiyat açısından en güçlü isimlerinden biri olan Zemahşerî (ölm.538/1143) Arapların ağaç gövdesinin yapraklarla açılıp saçılmasını "ağaç yapraklarla yarıldı", toprağın bitkilerle donanmasını da "toprak yarıldı" sözü ile dile getirdiklerini yazmaktadır. Bu deyişlerde fatr kökünden türeyen kelimeler kullanılmaktadır. (Zemahşerî; *Esâsü'l-Belâğa,* ilgili mad.)

Kur'an ve hadiste de fatr ve fıtrat, yaratılış, yaratış anlamlarında kullanılmaktadır. Rum 30. ayet, fıtratı 'Allah'ın, insanları, üzerinde yarattığı varlık yapısı, karakter ve değişmez ilkeler' anlamında kullanmıştır. Yine aynı ayete göre fıtrat ilkelerinde değişme olmaz. Hz. Peygamber'in beyanına göre, insanın fıtratı temiz ve yücedir. Bozulmalar, insanın dünyaya gelişinden sonra yine insan eliyle vücuda getirilmektedir.

Hemedanî, fıtratın insanın varlık yapısında yer alışını ifadeye koyarken şu yolda konuşuyor: Fıtratın insanı doğruluğa çekişi, mıknatısın demiri çekişine benzer. Mıknatıs özelliği eşyada, doğruya gidiş özelliği insanın yaradılışında vardır. (Aynulkudât

Hemedânî; *Zühde,* 88)

Fıtrat faaliyeti Allah'ın sürekli faaliyetlerinden biri olduğundan, Yaratıcı Kudret'in adlarından biri de Fâtır'dır. (12/101; 14/10; 35/1)

Demek oluyor ki; fatr ve fıtrat bir şeyi varetmek ve onu, bir hedefe doğru geliştirmek üzere, açıp saçmak, dal-budak saldırmaktır. Kur'an, sürekli oluştaki olma-ölme ve tekrar olma düzenini fatr kökünden kelimelerle ifade ediyor. Fatr veya infitar'daki yarma ve yarılma olayı, bir oluşun sonu, bir başka oluşun başlangıcıdır.

Fıtrat düzeninde her ölüm bir doğumun sancısı olmaktadır. Kur'an-ı Kerim göklerin, yerlerin ve insanın yaradılışını fatr olayı olarak gösterdiği gibi bunların yıkılış ve çöküşlerini de bir fatr olayı olarak gösteriyor:

"Gök çatlayıp varıldığı zaman, yıldızlar dökülüp saçıldığı zaman, denizler fışkırtıldığı zaman, kabirler deşildiği zaman, benlik, bilmiş olacaktır önden gönderdiğini de arkaya bıraktığını da." (İnfitar, 1-4)

Bu ayetlerle anlatılan, kıyamet, yani bir bitiş ve ölüş olayıdır. Fakat bu olay bir fıtrat gelişmesi olarak bir başlangıç ve oluşun da sancısıdır. Nitekim Kur'an, bitişin ardından 'iade' yani tekrar oluş geleceğini söylemektedir. (17/51; 29/19)

Sürekli oluş bir ilk yaratış ve onu izleyen ikinci, üçüncü yaratış zinciri olarak devam etmektedir. Bu devamda bir yaratıştan fatr (yarma) yolu ile bir başka yaratışın çıkışı esastır. Kur'an, bunların ilkine bed' (başlama) ikincisine iade, avdet veya neş'et-i uhrâ demektedir. Bu, elektrik cereyanının hız verdiği bir dinamoda artı ile eksinin birbirini izlemesine benzer. Ve bundan anlaşılır ki, fıtrat düzeninde her bitiş bir başlangıcın, her ölüş bir oluşun, her parçalanış ve dağılış, bir fışkırış ve sentezin öncüsüdür. Buna fıtrat diyalektiği diyebiliriz. Tam bu noktada, çağımızın en büyük İslam düşünürü Muhammed İkbal'in hayranlık veren bir açıklamasına dikkat çekeceğiz:

"Kur'an'ın tanıttığı kâinat, kalıp halinde, hareketsiz ve değişmez, her işi olup bitmiş bir kâinat değildir. Onun ta iç benliğinde bir yeniden doğuş hülyası gizlidir."

Bu sürekli oluş bir yaratış ve yaratılıştır. Pozitif ilmin tanıttığı mekanik oluşun aksine bunda tekerrür yoktur. Sürekli oluş yani fıtrat, gelişmekte olan bir yaradılıştır; böyle bir yaradılışta tekerrürden bahsetmek çelişkidir.

Anlaşılmaktadır ki, isim-sıfatlarından biri de Fâtır olan Allah, sürekli oluşta, bir oluşu yararak ondan ikinci bir oluş çıkarmakta ve bu böylece devam etmektedir. Kur'an müfessirlerine göre, Allah'ın Fâtır diye anılışı, yokluğu yarıp varlığı ondan çıkardığı içindir. Sahabî müfessir İbn Abbas'a göre fatrdaki yaratma her seferinde yeni ve özgündür, (bk. Zemahşerî; *Tefsir,* Fâtır, 1) Bu demektir ki, fıtrat düzeninde her oluş bir öncekine göre daha mütekâmildir.

Geriye adım atmayan bir süreçte eski ve tekerrür olmaz.

Ve hayat, geriye adım atmaz.

Etimo-filolojik yapısından hareketle bir sonuca varmak istersek diyebileceğiz ki fıtratta, yaratılanın plan ve programı gibi mahiyeti ve hedefi de yaratan yani Fâtır tarafından bilinmektedir. Bu plan ve ona ilişkin bilgi fıtrat adını alıyor. O halde fıtrat, saf ve berrak yaratış ve yaratılış, gerçek ve katıksız bir tabiattır. (Fıtrat konusunu biz, *Din ve Fıtrat* adlı eserimizde genişçe incelemiş bulunuyoruz.)